

Slon u sobi: nedovršena reforma sektora bezbednosti u Srbiji i posledice po unutrašnju i spoljnu politiku Srbije¹

Autorka: Jelena Milić

Sociopolitički kontekst sektora bezbednosti u Srbiji

Miloševićeva vremena

Tokom 1990-ih godina politički kontekst u Srbiji pre svega su obeležili snažni elementi autoritarnog vladanja Slobodana Miloševića i političke elite oko njega, kao i raspad Jugoslavije i ratovi koji su izbili u bivšim jugoslovenskim republikama. Obeležje ovih ratova bila je izuzetno velika učestalost ratnih zločina ili drugih zločina protiv čovečnosti. Ključne političke činioce u Srbiji u pomenutom periodu predstavljale su elite iz komunističkog perioda, koje su komunističku ideologiju zamenile nacionalističkom; kao i svemoćni aparat državne bezbednosti, koji nije kontrolisao nijedan politički autoritet. Namenska industrija i spoljna trgovina dopale su u ruke dece generala ili drugih visokopozicioniranih pripadnika bezbednosnih struktura. Pošto su Srbiji nakon početka ratova nametnute sankcije, celokupna vlast je učestvovala u ilegalnoj trgovini cigaretama i gorivom.

Oktober 2000. godine i period posle njega

Početak oktobra 2000. godine, posle velikih demonstracija u kojima je na njega izvršen pritisak da prihvati poraz na septembarskim predsedničkim izborima, Slobodan Milošević je podneo ostavku. Iako je njegov režim poražen na saveznom nivou (Savezne republike Jugoslavije – Srbije i Crne Gore), neke vladajuće strukture ostale su netaknute. Do formiranja nove Vlade Srbije prošlo je više meseci. To vreme tranzicije vlasti ostaci Miloševićevog režima iskoristili su da se infiltriraju u nove organe ili da sačuvaju svoje pozicije tamo gde su nove vlasti sporo delovale.

Nova srpska vlada i zapadna međunarodna zajednica koncentrisale su se na ekonomiju, pre svega na privatizaciju i reforme u poreskoj i monetarnoj oblasti, propustivši da izvrše bilo kakve značajnije reforme u domenu sektora bezbednosti iako je svako znao prirodu struktura koje je nova vlast nasledila. Zahtev za punu saradnju s Međunarodnim krivičnim tribunalom za bivšu Jugoslaviju (ICTY) za novu vlast bio je teško ostvariv, jer nije uspostavila nikakvu ozbiljniju kontrolu nad policijom, vojskom i obaveštajnim službama, čije je visoke zvaničnike trebalo da uhapsi i isporuči. Suštinsku reformu bezbednosnog sektora još više su otežale

¹ Tekst je pisan za zbornik radova „Nedovršeni posao – Zapadni Balkan i međunarodna zajednica“, koji su priredili Vedran Džihic i Danijel Hamilton, u izdanju Centra za transatlantske odnose Džon Hopkins Univerziteta iz Vašingtona

političke podele između novog srpskog rukovodstva, na čelu sa premijerom Zoranom Đinđićem i grupe okupljene oko saveznog predsednika Vojislava Koštunice, nacionaliste i socijalnog konzervativca, koji je u Srbiji bio popularniji od Zorana Đinđića, a koji je u vreme vladavine Slobodana Miloševića malo toga uradio protiv rata.

Uz sve to, nenasilni pokret *Otpor*, koji je odigrao značajnu ulogu u rušenju Slobodana Miloševića, posvetio se borbi protiv korupcije i pozicionirao se kao opozicija novom režimu, umesto da objašnjava javnosti zašto je važno i moralno relevantno da nove vlasti sarađuju sa Međunarodnim tribunalom (ICTY). Zahvaljujući tome, domaći pritisak da se nešto uradi ostao je skroman. Pokret *Otpor* nije shvatio da jednu od pratećih posledica nenasilne smene režima predstavlja i to što će veliki broj onih koji su za vreme starog režima bili odgovorni za represiju i kršenja ljudskih prava ostati na svojim mestima sve dok protiv njih ne bude preduzeta odlučna akcija. *Otpor* se ovim uopšte nije bavio, pa je tako Zoranu Đinđiću otežao preuzimanje kontrole nad sektorom bezbednosti. Štaviše, odluka *Otpora* da se pozicionira kao moralni autoritet u srpskom društvu i da se, pre svega, posveti borbi protiv korupcije, dovela je do toga da u društvu još više oslabi ionako slabašna podrška premijeru Đinđiću.

Atentat na premijera Zorana Đinđića

Događaji u vezi s atentatom pokazali su da postoji sprega između obaveštajnih struktura, nekih političara i organizovanog kriminala i da su ti akteri imali ključnu ulogu u borbi za vlast u Srbiji u ranom periodu tranzicije. Ubistvo premijera Zorana Đinđića 12. 3. 2003. godine izvela je grupa članova zloglasne JSO (Jedinice za specijalne operacije, elitne jedinice pri Službi državne bezbednosti Srbije), zajedno sa organizovanim kriminalnim grupama i zvaničnicima obaveštajnih službi. Atentat je razotkrio to do koje su mere stare strukture zadržale ulogu u srpskom društvu, dok je nova vlast, posvećujući se samo ekonomskim reformama, propuštala da pročisti te strukture.

Drugi faktor koji je usporavao reformu sektora bezbednosti bila su nastojanja Crne Gore da dođe do nezavisnosti. Važno je napomenuti da je Zoran Đinđić bio premijer samo jedne od dve republike Srbije i Crne Gore, dok su bezbednosne strukture mahom bile u saveznoj nadležnosti. Crna Gora, orijentisana na osvajanje potpune samostalnosti u odnosu na savezne organe, nije bila zainteresovana za reformu federalnih institucija, što je pomoglo ratnim zločincima i pripadnicima Miloševićeve elite da se konsoliduju u redovima vojske i obaveštajnih službi. U međuvremenu su u saveznom Parlamentu, zaduženom za kontrolisanje te strukture, preovlađivale udružene Miloševićeve pristalice iz Crne Gore i Srbije.

S obzirom na ove okolnosti, a u zemlji koja je tek trebalo da izađe na kraj s vlastitim ratno-zločinačkim nasleđem, Zoran Đinđić je posegnuo za palijativnim rešenjima kako bi dobio na vremenu za neki budući, sistematičniji pristup. Formirao je malu, alternativnu bezbednosnu strukturu sastavljenu od ljudi od poverenja i dao im najrazličitije zadatke, što nije uvek bilo ni po zakonu niti legitimno.

Sa ove tačke gledišta možemo zaključiti da zapadna međunarodna zajednica snosi deo odgovornosti za stvaranje atmosfere koja je prethodila atentatu na premijera

Đinđića. Zapadni zvaničnici nisu vršili dovoljan pritisak na Vojislava Koštunicu, niti su podsećali domaću i međunarodnu javnost na njegovu prošlost, a, sa druge strane, insistirali su na tome da premijer Đinđić hapsi optuženike i isporučuje ih Haškom tribunalu. Sve se ovo odvijalo u situaciji u kojoj nisu sprovedene reforme obaveštajnih struktura, niti je postojao zakonski okvir koji bi obezbeđivao parlamentarnu kontrolu nad tim strukturama.

Prvi talas reformi u sektoru bezbednosti (2003–2006)

Ovaj period bi se mogao smatrati početkom, odnosno prvim talasom reformi sektora bezbednosti, naročito sektora oružanih snaga. Prvi put je uveden princip civilne i demokratske kontrole nad oružanim snagama, a Generalštab i vojne obaveštajne službe potčinjeni su Ministarstvu odbrane. Zakon o policiji omogućio je depolitizaciju i profesionalizaciju policijskih snaga.² Mada je u tom periodu nekoliko vojnih i policijskih generala poslato u Hag, pred Međunarodni tribunal (ICTY), nije bilo dovoljno političke volje da se proguraju reforme. Neke od mera u okviru reformi sektora bezbednosti sprovedene su haotično zbog naraslih tenzija, kako na saveznom nivou, između crnogorskih i srpskih političkih elita, tako i na nivou Srbije, između nacionalističkih i proevropskih grupa. Zbog raširene korupcije u političkim partijama i vladinim institucijama, država je bila slaba i nesposobna da sprovodi bilo kakvu demokratizaciju ili šire društvene reforme.

Drugi talas reformi u sektoru bezbednosti (2006–2010)

U ovom periodu reforme su uglavnom pravdane potrebom za usaglašavanjem sa međunarodnim standardima. To je za Srbiju praktično značilo da treba da ispuni uslove koje joj je postavila Evropska unija.

Maja 2006. godine Srbija i Crna Gora su se konačno razišle, što je Srbiji dalo više prostora za odlučnije sprovođenje reformi. Nažalost, novembra 2006. godine, u okviru jalovih nastojanja da spreči nezavisnost Kosova, Srbija je usvojila novi Ustav u kome su odredbe o demokratskom nadzoru nad sektorom bezbednosti nedovoljne ili kontradiktorne.

Samoproглаšenje nezavisnosti Kosova 17. februara 2008. godine bilo je prekretnica. Integrativni diskurs zamenjen je onim usmerenim na zaštitu suvereniteta i teritorijalnog integriteta. U ovom periodu rasprava o reformi sektora bezbednosti u Srbiji bila je pod teškom hipotekom kosovske politike, koja je počela određivati sve druge politike. Svi strateški dokumenti bili su usmereni na Kosovo, odnosno nisu se na odgovarajući način bavili drugim pitanjima odbrane i bezbednosti.

Doneto je nekoliko odgovarajućih zakona, čime je pravilno postavljen prihvatljiv normativni okvir za demokratsku kontrolu kao važan element reforme sektora bezbednosti. Ipak, i dalje postoje neke uočljive slabosti, pre svega u oblasti dobrog upravljanja i transparentnosti donošenja odluka. Ovaj period obeležila je i kontroverzna reforma pravosuđa. Ova reforma nije privukla dovoljno pažnje

²Istraživački tim Beogradskog centra za bezbednosnu politiku, Kontekst analiza reforme sektora bezbednosti u Srbiji 1989–2009., Beograd 2011.

međunarodne zajednice koja se usmerila na druge teme, poput nastojanja da odvрати Srbiju od vojne intervencije na Kosovu. Zato je međunarodni pritisak na Srbiju da pokrene značajnije reforme sektora bezbednosti tokom ovog perioda izostao.

Period 2011–2012. godine

Hapšenje Ratka Mladića i Gorana Hadžića u proleće 2011. godine pružilo je Srbiji novu priliku da popuni neke od praznina u radu na reformi sektora bezbednosti. Te godine Srbija je profesionalizovala svoju vojsku i nastavila s uvođenjem NATO standarda. Novi, poboljšani zakonski propisi – kojima se proširuju nadležnosti skupštinskih odbora zaduženih za oblasti bezbednosti i odbrane – treba da stupe na snagu tokom 2012. godine, sa novim sazivom Parlamenta. Evropska unija je uspešno uslovljavala Srbiju da dopuni svoje zakone, tako da poslanici postanu vlasnici mandata. (Dokoro, mandati nisu pripadali poslanicima kao pojedincima, nego njihovim političkim partijama, što im je u značajnoj meri vezivalo ruke i sprečavalo ih da postupaju profesionalno i u skladu s vlastitom savešću. Štaviše, pre imenovanja poslanici su morali da potpišu blanko ostavke koje su čuvane u rukovodstvima stranaka, dajući potomjima u ruke sredstvo kojim će kontrolisati način glasanja.) Novi propisi, koji poslanicima daju slobodniji mandat, mogli bi značajno unaprediti rad novoosnovanih skupštinskih odbora koji se bave bezbednošću, odbranom i obaveštajnim agencijama, ukoliko imenovani članovi budu posvećeni jačanju institucija i uvođenju demokratske kontrole nad sektorom bezbednosti.

Međutim, nepotpuna reforma pravosuđa, odsustvo međusobne usaglašenosti zakona i strategija koje se odnose na sektor bezbednosti i, uopšte, slabo sprovođenje zakona i dalje predstavljaju veliki problem koji opterećuje rad i demokratski nadzor nad sektorom bezbednosti u Srbiji. Još uvek se proces donošenja odluka o ključnim pitanjima odvija izvan zvaničnih institucija, čija je jedina uloga to da ovim odlukama daju „demokratsko“ pokriće. Međutim, i onda kada se taj proces odvija unutar institucija vlasti, na njega često utiču funkcioneri kompromitovani tokom 1990-ih ili kasnije.

Dva su moguća objašnjenja za neuspeh Srbije u sprovođenju obuhvatnije reforme sektora bezbednosti i efikasnijeg nadzora nad njim: 1) srpski zvaničnici bi hteli da sprovedu reformu, ali ne kontrolišu u potpunosti bezbednosni aparat ili 2) oni bi da uspostave kontrolu, ali ne sa namerom da reformišu sektor, tako da, u stvari, rade na jačanju neformalnih kanala partijske kontrole nad sektorom, pristajući usput na neprihvatljive kompromise.

Srpska politika prema Kosovu, koja nameće okvir svim ostalim politikama, između ostalog sužava kapacitete za dovršetak reforme sektora bezbednosti. Izostanak uspešne reforme sudstva i dalje se odražava na sektor bezbednosti. Neprekidno prisustvo (u delu sektora bezbednosti u Srbiji, kao i u sudstvu, delovima javne administracije, političkom i ekonomskom životu, nedovoljno regulisanom privatnom sektoru bezbednosti ili u medijima) počinilaca ratnih zločina, njihovih saučesnika, komandanata ili saveznika, značajno utiče na političku klimu u Srbiji, uključujući u to i obuhvatnost reforme sektora bezbednosti ili politiku prema Kosovu, BiH i Rusiji.

Postoji više potvrda ove teze. Na primer, nasilje na severu Kosova u leto 2011. godine, koje je Vlada Srbije pokušala da predstavi kao samostalni čin nezadovoljnih građana srpske narodnosti, pokazuje da je Srbija zadržala jako policijsko i obaveštajno prisustvo na Kosovu, uprkos odredbama Rezolucije SB UN 1244. Srpske blokade puteva, na primer, izvedene su korišćenjem mehanizacije koja je vlasništvo javnih preduzeća države Srbije, pa zato ne mogu biti protumačene samo kao izraz nezadovoljstva građana na severu Kosova, kako tvrde srpske vlasti.

Takođe, Srbija još nije pokrenula sveobuhvatnu reformu policije, uprkos tome što na tom polju postoje pomaci nabolje. Uočava se sve više nedostataka u policijskom sektoru. Ovaj sektor, na primer, nije uspeo da obezbedi gej paradu 2011. godine, što je rezultiralo otkazivanjem parade. Još jedan primer predstavlja loša sinhronizacija rada policije i tužilaštva, što je za posledicu imalo neuspelo gonjenje organizovanih kriminalnih grupa koje su napadale prethodne gej parade ili izazivale sukobe tokom sportskih događaja, kao i neuspelo gonjenje paravojnih formacija koje su zapalile američku, nemačku i hrvatsku ambasadu tokom protesta protiv proglašenja nezavisnosti Kosova. Ima jakih osnova za sumnju da su te jedinice neformalni deo policijske službe ili da bar dobijaju podršku od nekih delova službe. Uz sve to, sindikat policije otvoreno je dovodio u pitanje autoritet Ministarstva unutrašnjih poslova, odbijajući, na primer, da obezbedi sigurnost organizatorima i učesnicima gej parade ili sličnih događaja. Skorašnji pokušaj bekstva iz zatvora nekih od najozloglašnijih kriminalaca u Srbiji pokazao je da u sistemu ima ozbiljnih „rupa“.

Krajem 2011. godine general Ljubiša Diković imenovan je za načelnika Generalštaba Vojske Srbije. Diković je bio komandant zloglasne jedinice koja je u proleće 1999. godine počinila brojne ratne zločine u zoni ratnih dejstava na Kosovu. Zvanični predstavnici Ministarstva odbrane (MO) odmah su odbacili zahtev da se ovo imenovanje preispita. Uz zahtev je bio priložen Dosije Diković, koji je sastavila ugledna nevladina organizacija Fond za humanitarno pravo. Dosije je sadržao dokaze o tome gde se sve borila Dikovićeva brigada, kao i izjave svedoka o zločinima datim tokom suđenja pred Međunarodnim krivičnim tribunalom za bivšu Jugoslaviju (ICTY). Umesto preispitivanja imenovanja, MO je oštro napalo NVO koje su se njime bavile. Zapadna međunarodna zajednica takođe je razočarana, jer je ostala nema povodom ovog skandala.

Uloga Haškog tribunala i domaćih suđenja za ratne zločine u reformi sektora bezbednosti

Iako su saradnja s Haškim tribunalom i suđenja za ratne zločine pred domaćim sudovima teško napredovali, a pravda sporo stizala, ti procesi su značajno doprineli reformi sektora bezbednosti. Saradnja sa Međunarodnim tribunalom (ICTY), koja je dovela do toga da u pritvorsku jedinicu u Hagu budu prebačeni kako aktivni oficiri, tako i oni penzionisani ali ipak dobro povezani i još uvek uticajni, bila je, uz stalni nadzor Međunarodnog tribunala (ICTY), pojedinačno uzevši najveći doprinos reformi sektora bezbednosti, i to na jednom od njenih izuzetno važnih koloseka, onom koji čini uklanjanje kompromitovanog osoblja iz redova sektora bezbednosti u Srbiji. Nažalost, sve ovo nije dovoljno. Samo je mali deo osoblja srpskih bezbednosnih

službi koji je bio umešan u zločine 1990-ih optužen, a još je manji broj i osuđen, bilo pred Međunarodnim tribunalom, bilo pred domaćim sudovima.

Uloga EU u reformi sektora bezbednosti

EU ima *ad hoc* pristup reformi sektora bezbednosti u Srbiji. On je, ponekad protivrečan, a ponekad je tek puki spisak lepih želja. Situacija je potpuno drugačija u drugim važnim oblastima napredovanja Srbije prema EU, koje EU temeljno pokriva i prikazuje u svojim godišnjim izveštajima o napretku. U zaključku Izveštaja Evropske komisije (EK) o napretku Srbije u 2010. godini samo je konstatovano: „Uopšte uzevši, ostvaren je dalji napredak u usvajanju nedostajućih zakonskih rešenja koja obezbeđuju civilni nadzor nad snagama bezbednosti i ostvarivanje Ustavom zagarantovanih prava. Međutim, civilni nadzor – uključujući u to i aktivnosti relevantnog skupštinskog odbora – treba da bude pojačan.“ Naravno, EU, putem godišnjih izveštaja Evropske komisije, pokriva mnoge segmente reforme sektora bezbednosti, poput reforme pravosuđa ili uloge parlamenta u demokratskom nadzoru. Mnoge aspekte pokriva i putem upitnika upućenog zemljama koje teže učlanjenju. Međutim, ne postoji izgrađeni opšti stav o sektoru bezbednosti.

Da je proces reforme sektora bezbednosti u suštini nekompletan kada je reč o demokratskom nadzoru nad vojnom bezbednošću i obaveštajnim agencijama, kao i o izvoznim poslovima namenske industrije gde su propisi neusklađeni sa očekivanjima i preporukama EU, potvrdila je i sama Vlada Srbije u svom odgovoru na upitnik Evropske komisije. U analitičkom izveštaju iz 2011. godine, priloženom uz preporuku EK da se Srbiji da status kandidata za učlanjenje u EU, samo je primećeno, i to prvi put, da srpske obaveštajne agencije imaju mandat za učešće u krivičnim istragama, što nije praksa u velikoj većini članica EU. Preporučuje se da to bude izmenjeno.

Intenzivnije angažovanje NATO – karika koja nedostaje

Za razliku od drugih istočnoevropskih ili zapadnobalkanskih zemalja, Srbija nije u postupku pristupanja NATO. Intervencija NATO protiv Savezne Republike Jugoslavije 1999. godine i njen uticaj na status Kosova, kao i uporno isticanje odbojnog stava ruskih zvaničnika, negativno utiču na stav javnosti po pitanju eventualnog priključenja Srbije NATO-u. Stav javnosti je toliko odbojan da vladajuća koalicija zapravo o tome ozbiljno ni ne razmišlja. Stoga je teško očekivati da bi se ovaj proces mogao pokrenuti tokom idućih nekoliko godina. Međutim, baš taj proces bio je veoma važan za sveukupnu reformu i uvođenje demokratske kontrole nad sektorom bezbednosti u drugim zemljama u tranziciji. Podrška NATO, uključujući u to i podršku koju obezbeđuje članstvo Srbije u programu Partnerstvo za mir (*PfP*), pre svega je usmerena na neke aspekte reforme vojnog sektora.

Uvođenje određenih NATO standarda u oružane snage Srbije, uz njihovu profesionalizaciju, predstavlja dobrodošlu promenu. Međutim, sve se to više tiče njihovih tehničkih sposobnosti i interoperabilnosti nego jačanja institucija i njihovih demokratski kontrolisanih pravila ponašanja.

Pre nekoliko godina Srbija i NATO osnovali su Grupu za reformu odbrane. Nakon slabog početka, Grupa je ubrzala rad tokom 2011. godine. Ministarstvo odbrane Srbije u 2011. godini izradilo je predlog novog Individualnog akcionog plana partnerstva (*IPAP*). To znači širu saradnju sa NATO, što predstavlja napredak. Nažalost, zbog sukoba na severu Kosova krajem 2011. godine, između snaga KFOR i kosovskih Srba predlog trenutno „čami“ u srpskom Ministarstvu spoljnjih poslova. Uz druge prethodno pobrojane činioce i ovaj utiče na to da NATO ima manje prostora za uticanje na situaciju u Srbiji.

Uloga Sjedinjenih američkih država i drugih zainteresovanih vlada i međunarodnih organizacija

Napori pojedinih zemalja poput SAD ili Norveške, ili međuvladinih agencija poput OEBS ili velikih međunarodnih ekspertske organizacije poput ženevskog Centra za demokratsku kontrolu oružanih snaga da Srbiji bude pružena pomoć na putu ka EU dobrodošli su. Međutim, ovi napori imaju ograničen domet, jer ne mogu nadomestiti opšti pristup koji treba da, na primer, uvaži važnu ulogu sudstva u demokratskoj kontroli sektora bezbednosti. Interesi pojedinačnih zemalja u drugim oblastima ponekad prevagnu nad potrebama dalje demokratizacije Srbije, dostizanja autentične tranzicione pravde i saradnje u regionu. Ovo je postalo očigledno naročito nakon proglašenja nezavisnosti Kosova. Zarad očuvanja mira i sprečavanja eventualnog vojnog odgovora Srbije, SAD i većina vodećih zemalja EU fokusirale su se na pouzdane pojedince, a ne na demokratski kontrolisane institucije. Na ovaj način marginalizovane su težnje da bude sprovedena opšta reforma sektora bezbednosti. Iz toga proističu određene posledice, koje se, na primer, očitavaju u napadima paravojnih grupa na gej paradu 2010. godine, zbog čega je ona u 2011. godini bila otkazana., Pojava paravojno organizovanih huliganskih grupa, nasilje na severu Kosova, neuspesi u lociranju begunaca od Međunarodnog tribunala (*ICTY*) i kažnjavanju njihovih pomagača, kao i imenovanje kompromitovanih pojedinaca na visoke funkcije predstavljaju još neke od posledica marginalizacije reforme sektora bezbednosti.

Uloga Rusije

Srpsko-ruski bilateralni odnosi predstavljaju mešavinu netransparentnih dogovora u oblastima energije i bezbednosti, koji su, nesporno je, nepovoljni po Srbiju. Srbija, a sa njom i ruska podrška srpskoj politici prema Kosovu, robuju mitovima i pogrešnim predstavama o navodno tradicionalnoj podršci Rusije Srbiji kroz istoriju, koje pothranjuju obe strane. Rusija je otvoreno upozorila da ima primedbe na pristupanje Srbije NATO, ali u stvarnom životu njoj smetaju i ona ometa i integracije Srbije u EU.

Važno je imati na umu da je veliki broj visoko pozicioniranih oficira Vojske i vojnih obaveštajnih službi ruski đaci. Neki od njih, koji su se skoro penzionisali, još uvek su vrlo aktivni u političkom životu u Srbiji, uglavnom u okviru brojnih ekspertske NVO i instituta za bezbednost, koji su glavni partneri Ministarstva odbrane. MO nije pokazalo volju da sarađuje s organizacijama civilnog društva koje se zalažu za

evroatlantski put Srbije, za poštovanje ljudskih prava i sveobuhvatnu tranzicionu pravdu.

Srbija i Rusija su odlučile da formiraju takozvani „Humanitarni centar“ na jugu Srbije. To u stvarnosti treba da bude ruska vojna baza. Odredbe bilateralnog sporazuma nisu dostupne javnosti. Povodom toga postoje razna nagađanja, a pisutan je i određeni stepen zabrinutosti stručne javnosti i nekih analitičara.

Četiri posledice

Prvo, vlasti u Srbiji nemaju ni volje ni sposobnosti da, kao preduslov jedne opšte reforme sektora bezbednosti, istraže, objave i kazne sve one koji su toliko dugo pomagali u skrivanju Ratka Mladića i drugih haških begunaca, niti da otkriju koja su sredstva pri tome korišćena i uz kakve troškove. Umesto svega toga, MO Srbije objavilo je svoju procenu, zasnovanu isključivo na internim istragama u Vojski Srbije i Vojnobezbednosnoj agenciji Ministarstva odbrane, prema kojoj ni Vojska ni vojne službe bezbednosti nisu skrivale Ratka Mladića posle 2002. godine. Trebalo je da Međunarodni tribunal (ICTY), SAD i EU insistiraju na nezavisnoj, eksterno vođenoj istrazi, ali se to nije desilo. Bez stalnog pritiska Glavnog tužioca Serža Bramerca i EU, Srbija verovatno nikada neće otkriti ko je štitio begunce, kako im je uspevalo da se toliko dugo kriju i koliko je to koštalo.

Slučajevi pet još uvek nerazjašnjenih nasilnih smrti vojnika na služenju vojnog roka u vojnim objektima u Srbiji tokom 2004. i 2005. godine predstavljaju dodatnu cenu pasivnosti. U svih pet slučajeva vojni istražni organi tvrdili su da je reč o samoubistvu (tri slučaja u vojnim objektima u leskovačkim kasarnama 2004. i 2005. godine) ili o ubistvu posle koga je usledilo samoubistvo (slučaj dvojice pripadnika elitne gardijske jedinice u vojnoj kasarni u Beogradu 2005. godine), uprkos forenzičkim i drugim nalazima koji su ukazivali na to da je reč o ubistvima. Stav koji su zauzeli vojni i sudski organi uznemirujući je, jer dokazi govore u prilog sumnji da su ovi smrtni slučajevi direktno u vezi sa skrivanjem Ratka Mladića koje su pomagale srpske vojne jedinice ili pojedinci iz Vojske ili da su ubistva motivisana prikrivanjem nekih drugih protivzakonitih aktivnosti. Način na koji su slučajevi vođeni ukazuje na to da čak ni sadašnje vlasti nisu spremne da pozovu na odgovornost neke od ljudi koji su formalno pod njihovom komandom. Naprotiv, oni kao da sabotiraju istragu kako bi sa potčinjenih skinuli odgovornost za propuste ili zločine, idući čak tako daleko da uklanjaju svedoke kriminalnih radnji.

Drugo, posvećenost vlasti u Srbiji pomirenju u regionu slaba je, što pokazuje politika koju vlast vodi, kao i njeno ponašanje na terenu. Nevolja je u tome što vlasti u Srbiji, čak i oni njeni predstavnici za koje se smatra da su opredeljeni za EU i NATO, hapšenje Ratka Mladića i Gorana Hadžića doživljavaju kao gest kojim se priča završava, a ne kao polaznu osnovu za ideološki i personalni raskid s politikom devedesetih. Nema priznanja da su upravo te strukture dovele do toga da budu počinjeni ratni zločini, niti se prihvata neophodnost daljih reformi celokupnog sektora bezbednosti. Takva priznanja bi, međutim, bila najbolja provera želje Srbije da se pomiri sa svojim susedima.

Srbija pokreće slabo utemeljene zakonske postupke protiv pojedinih Bošnjaka. Primer za takav postupak predstavlja nedavno pokrenut proces protiv Jovana Divjaka. Obrazloženja srpskih vlasti za te postupke zasnovana su na izvrtanju činjenica i ne doprinose pomirenju u regionu. Vidljiv je trend politizacije kancelarije Tužilaštva za ratne zločine, čije se težište rada vidno pomera sa gonjenja pripadnika srpskih snaga bezbednosti na počinioce zločina protiv Srba.

Srbija nema jasan stav povodom toga što Vlada Republike Srpske (RS) već tri godine finansira organizaciju čiji je cilj negiranje zločina u Srebrenici, a koja ne primenjuje transparentnu naučnu metodologiju prikupljanja podataka o broju žrtava i o uzrocima njihove smrti kakvu zahtevaju relevantne međunarodne organizacije. Podrška vladajuće Demokratske stranke uspostavljanju regionalne komisije koja bi utvrdila i objavila činjenice o ratnim zločinima počinjenim na teritoriji nekadašnje Jugoslavije (*REKOM*) retorička je i bez pravog sadržaja.

Treće, vlasti u Srbiji nisu spremne da popune sve praznine u reformi sektora bezbednosti u Srbiji, ni strukturalno ni personalno, niti da unaprede demokratsku kontrolu nad oružanim snagama i obaveštajnim agencijama. Uprkos obilju dokaza koji podupiru potrebu temeljnijeg pristupa reformi sektora bezbednosti, retorika srpskih zvaničnika i dalje je u raskoraku s aktuelnom situacijom u sektoru. Nažalost, nema izgleda da će ova tema tokom predstojeće predizborne kampanje 2012. godine dospeti u vrh interesovanja.

Četvrto, Vlada Srbije ne želi, nije u stanju ili ne može preko noći da promeni svoju politiku prema Bosni i Hercegovini i Kosovu. Politika koja je do prvih dana 2012. godine vođena prema Kosovu predstavlja odraz ne samo pogrešne spoljnostopolitičke orijentacije zemlje, nego i odsustva reformi u sektoru bezbednosti. Srbija je na ovaj način pokazala da se ne može smatrati pouzdanim partnerom svojih neposrednih suseda ili EU i da ide u pravom smeru samo ako je pritiska EU. Predsednik Boris Tadić od EU uporno zahteva da se na sve zemlje koje traže učlanjenje primenjuju isti standardi. Nedavno je u više navrata podsetio EU na kriterijume iz Kopenhagena. Međutim, on olako prelazi preko uslova koji su zapadnobalkanskim zemljama postavljeni u Solunu i Zagrebu u vezi sa saradnjom sa Haškim tribunalom i posvećenošću saradnji u regionu. Vlasti u Srbiji kao da zaboravljaju činjenicu da kopenhaški kriterijumi, između ostalog, znače sposobnost zemlje potencijalne članice EU da preuzme obaveze koje proističu iz članstva, uključujući u to i ostvarivanje ciljeva političke, ekonomske i monetarne unije. Na osnovu glasanja u relevantnim međunarodnim organima, Srbija do sada nije pokazala spremnost da zadovolji političke interese Unije. Slično je i sa stavom Srbije prema misiji EULEX na Kosovu.

Decembra 2011. godine Evropski savet je odlučio da odloži odluku o zahtevu Srbije za dobijanje statusa kandidata za učlanjenje u EU, dajući joj jasno određen zadatak čija je realizacija bila uslov za dobijanje statusa. Još jednom je EU pokazala kako je politika jasnog uslovljavanja i dobro artikulisanih podsticaja najbolji način da se nastavi ka zajedničkom cilju. Srbija je učinila značajan napor kako bi ispunila uslove. Uspela je da zaključi važne sporazume sa vladom Kosova o predstavljanju Kosova u regionalnim forumima i o integrisanom upravljanju prelazima. Evropski savet je početkom marta 2012. godine nagradio obe strane – Srbiju statusom kandidata za učlanjenje u EU (bez određivanja datuma za početak pregovora, ali uz određene

zadatke koje do tada treba ispuniti), a Kosovo daljim aktivnostima vezanim za njegovu evropsku perspektivu.

Srbija treba da dokaže da je pouzdan partner kako u pregovorima sa EU, tako i u dijalogu sa Prištinom. Najveći izazov predstavlja njen odnos prema Srbima na severu Kosova i paralelnim institucijama koje tamo održava, kao sposobnost primene sporazuma postignutih s vladom Kosova. Ako se ima na umu da je Srbija bila onaj partner u pregovorima koji se stalno pozivao na Rezoluciju SB UN 1244, onda će joj biti teško da predstojeće izbore održi i na teritoriji Kosova onako kako su oni održavani tokom prethodnog izbornog turnusa.

Zvanično, politika Srbije prema Bosni jeste opredeljenje za jedinstvenu BiH, ali dokaza da je obrnuto ima mnogo. Pred samu odluku EU o zahtevu Srbije za kandidatski status, nekoliko visokih funkcionera je relativizovalo zvanični stav, a na to nisu reagovali ni predsednik Tadić ili njegova vlada, ni međunarodna zajednica, koja je bila usredsređena na uslove postavljene Srbiji u vezi sa dijalogom sa predstavnicima Kosova. U praksi, Srbija u istu ravan stavlja Republiku Srpsku i državu BiH, tako što se susreti s liderom RS održavaju bez prisustva predstavnika države BiH ili Federacije BiH, ili tako što se otvoreno zagovara podela BiH i Kosova, ili tako što se dovode u pitanje presude i nalazi Međunarodnog tribunala (ICTY) koji su u vezi s ulogom srpskih snaga u ratu u Bosni ili se poziva na obustavu daljih suđenja za ratne zločine.

Kako dalje

Odluka EU da Srbiji dodeli status kandidata za učlanjenje predstavlja dobrodošao potez, jer je Srbija načinila nekoliko važnih koraka početkom 2012. godine, koje mnogi opisuju kao prekretnicu u njenom odnosu prema EU i diskontinuitet sa kosovskom politikom kakva je do nedavno vođena. Međutim, EU ne treba da zaboravi da njena odluka da oba učesnika u razgovorima nagradi daljim napretkom u procesu integracije, i to samo na osnovu njihove izražene spremnosti da postignu određene sporazume, podriva neke od standardnih kriterijuma u drugim oblastima. Čak je i analitički izveštaj Evropske komisije o Srbiji u 2011. godini vezan za sudstvo, korupciju i zaštitu verskih sloboda bio blaži nego što se očekivalo.

Sve je jasnije da nedostaci u reformi sektora bezbednosti ozbiljno utiču na druge oblasti domaće politike u Srbiji, uključujući u to i one u kojima je u toku harmonizacija sa zakonodavstvom EU ili one koji se tiču spoljnopolitičke orijentacije ili spoljnih poslova. Ova pitanja su uvezana u čvor koji autentične proevropske snage u Srbiji ne mogu razvezati bez jačeg angažovanja i podrške EU, i to putem jasno postavljenih zahteva i nagrada za njihovo ispunjenje.

Postoji potreba za sveobuhvatnim pristupom evaluaciji napora Srbije da kompletira reformu sektora bezbednosti, kao i potreba za sveobuhvatnom pomoći koju Srbiji u ovom procesu treba pružiti. Bez te reforme biće ometani svi drugi pokušaji reformi, uključujući u to i one pokrenute radi dobijanja statusa kandidata za učlanjenje u EU. Začudo, ta reforma se retko pominje u kontekstu EU integracije Srbije. EU bi trebalo da ima sveobuhvatan pristup celokupnoj reformi sektora bezbednosti. Mogla bi da, kombinujući politiku proširenja sa Zajedničkom spoljnom, bezbednosnom i

odbrambenom politikom, bolje poveže „tehničko“ s „političkim“ uslovljavanjem i tako olakša Srbiji razumevanje i ostvarivanje zahteva.

Uporedo s insistiranjem na sopstvenim standardima, EU se pokazala vičnom u priznavanju i prilagođavanju procesa proširenja specifičnostima svake pojedinačne zemlje koja teži učlanjenju, što u slučaju zapadnobalkanskih zemalja podrazumeva punu saradnju sa Međunarodnim tribunalom (ICTY). Slična logika trebalo bi da je na delu u slučaju Srbije i njene potrebe za sprovođenjem reforme sektora bezbednosti.

U slučaju Srbije trebalo bi mapirati i analizirati dostignuća reforme sektora bezbednosti uopšte. Na osnovu tih nalaza EU bi trebalo da uobliči i iznese očekivanja vezana za buduće korake Srbije, onako kako to radi u drugim oblastima za koje je veoma zainteresovana, poput borbe protiv korupcije i organizovanog kriminala. Među koracima treba da se nađu i otkrivanje i kažnjavanje onih koji su pomagali haškim beguncima, kao i nastavak istrage pred domaćim pravosudnim organima o ratnim zločinima i zločinima protiv čovečnosti. Bez tog dodatnog napora EU rizikuje da sva materijalna i politička podrška koju je dosad pružila Srbiji i regionu bude u priličnoj meri obezvređena.

Pregovori Srbije sa EU mogli bi početi već u septembru 2012. godine, pod uslovom da Srbija raspusti paralelne institucije na severu Kosova, da postigne sporazum sa Kosovom o pitanjima energetike i telekomunikacija i da se odlučnije pozabavi reformom sudstva. Kad pregovori počnu, EU treba da insistira na tome da poglavlja koja se tiču sektora bezbednosti budu otvorena među prvima, pošto bi odlaganje tih pitanja podrivalo napredak i na drugim područjima koje pregovori obuhvataju.

Pitanje sudbine paralelnih srpskih institucija na severu Kosova i njihove eventualne integracije u kosovske institucije, kao i pitanje spremnosti i sposobnosti Srbije da obezbedi nesmetani rad KFOR i EULEX na severu Kosova treba posmatrati u kontekstu sposobnosti da se pod nadzor stave još uvek nekontrolisani delovi sektora bezbednosti. Te odmetnute frakcije najverovatnije će biti glavno uporište otpora sprovođenju dogovora postignutih sa Kosovom i EU. Sve je više dokaza da one značajno utiču na politiku Srba na severu Kosova, jer ih često sprečavaju ili ucenjuju kako ovi ne bi sarađivali s institucijama Kosova ili sa misijama KFOR-a i EULEX-a.

U okviru revizije sopstvene odbrambene strategije, januara 2012. godine, Sjedinjene američke države najavile su da će nastaviti svoje prisustvo na Zapadnom Balkanu i potvrdile su da im EU ostaje glavni strateški partner u regionu. Za dalju konsolidaciju u regionu od ključnog je značaja to da EU i SAD dođu do zajedničkog stava o spornim pitanjima, da imaju zajedničke ciljeve i da razviju sličnu ili komplementarnu metodologiju dolaženja do njih. To bi umanjilo uticaj onih snaga u regionu koje svoju političku poziciju grade na širenju straha, bilo od srpske intervencije na Kosovu, bilo od nasilnog cepanja Bosne. Uz to, za SAD bilo bi lakše da se koncentrišu na jačanje institucija u Srbiji i promovisanje veće transparentnosti procesa donošenja odluka, nego da se oslanjaju na određene pojedince na položaju u tim institucijama, a da zatvaraju oči pred nekim imenovanjima visokih službenika, za šta je Ministarstvo odbrane najsvežiji primer.

Rečju, zapadna međunarodna zajednica treba konačno da prizna da je slon u sobi i da pomogne Srbiji da sa tim izađe na kraj.

Šta bi zemlje BISA mogle naučiti iz iskustva Srbije i Zapadnog Balkana

Zemlje Bliskog Istoka i severa Afrike (*BISA*) mogle bi učiti na iskustvu Zapadnog Balkana i Srbije, možda čak i više nego na iskustvu zemalja Istočne Evrope. Uprkos u startu različitim uslovima pod kojima je u zemljama BISA došlo do promena režima, postoje i brojne sličnosti sa Zapadnim Balkanom, kakvih nema između zapadnobalkanskih i istočnoevropskih zemalja.

Niz bitnih razlika između Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije (SFRJ) i onih istočnoevropskih zemalja koje su bile članice Varšavskog ugovora uticalo je na profil i dinamiku tranzicije u svakoj od njih krajem 1980-ih i u ranim 1990-im godinama. U ove razlike spadaju:

- izostanak straha od sovjetskog uticaja, jer su posledice sovjetskog uticaja motorna snaga kretanja ka EU i NATO (građani bivše SFRJ imali su veću slobodu kretanja, viši životni standard, manje prepreka stranim kulturnim uticajima i manje represivne tajne službe)
- izostanak društvenog konsenzusa o pravcima razvoja i poželjnom društvenom modelu
- veća etnička i verska heterogenost tih zemalja, u kojima organizovane verske zajednice imaju manje uticaja
- nerešena pitanja granica
- činjenica da otvaranje ekspres lonca koji su činili represivni režimi u istočnoevropskim zemljama nije dovelo do nekontrolisanog kuljanja agresivnog nacionalizma, kao što je bio slučaj u skoro svim zapadnobalkanskim zemljama.

Slovenija je od početka krize u SFRJ bila izuzetak. Bila je etnički i verski homogenija od ostalih jugoslovenskih republika, a ni na početku raspada države u njoj nije postojala značajna srpska manjina. Pored toga, i društveni konsenzus o pravcima razvoja u budućnosti bio je veći nego u ostalim republikama. Makedonija se takođe spasila krvavog rata u početku zato što u njoj nije postojala značajna srpska manjina, a kasnije zato što je zapadna međunarodna zajednica bolje razvila osećanje kada treba da reaguje, kao i alatke za prevenciju ili zaustavljanje oružanih međuetničkih sukoba.

Ove razlike pojačane su nakon krvavog raspada SFRJ. Tranziciju u istočnoevropskim zemljama obeležilo je raspuštanje obaveštajnih službi, kao i to što su iz glavnih društvenih tokova bili isključeni oni koji su bili upleteni u kršenja ljudskih prava (proces lustracije). Pored toga tranzicija je u ovim državama obeležena brzim pristupanjem NATO i EU, što je od svake pojedinačne države zahtevalo institucionalne reforme, a sinergetski proizvodilo pritisak da reforme obuhvate i sektor bezbednosti, kao i miroljubivim razrešenjem teritorijalnih sporova i nacionalnih pitanja, kao što je bio slučaj sa Češkom Republikom i Slovačkom. Sa druge strane, srpsku, hrvatsku, crnogorsku i bosanskohercegovačku tranziciju obeležilo je nasleđe ratnih zločina, teritorijalnih sporova i ekonomskog nazadovanja zbog višegodišnjih ratova ili sankcija, kao i obnovljeni uticaj Rusije kao regionalnog faktora. Nakon

Dejtonskog mirovnog sporazuma, Hrvatska je ubrzala reforme. Makedonija ih je ubrzala nakon razrešenja sukoba s albanskom manjinom 2001. godine. Crna Gora je napredovala posle mirnog istupanja iz Savezne Republike Jugoslavije, formalizovanog 2006. godine po isteku dogovorenog trogodišnjeg prelaznog perioda. Tranzicija u Srbiji i Bosni i Hercegovini dodatno je ometena prilično nefunkcionalnim Dejtonskim mirovnim ugovorom i nerešenim pitanjem budućeg statusa Kosova. Tranzicija u Srbiji ugrožena je i intervencijom NATO 1999. godine, koja je kod mnogih građana izazvala snažna antizapadna osećanja.

Kao i u „Dejtonskom trouglu“ zemalja Zapadnog Balkana (današnje Srbije i Crne Gore, Hrvatske i Bosne i Hercegovine), i u zemljama BISA došlo je, tokom perioda tranzicije, do nasilja koje su vršile državne institucije. Glavna zajednička crta jeste prekomerna sila koju je država koristila u odnosu prema svojim građanima, bilo u okviru etničkih, bilo političkih sukoba. Zbog toga će zemlje BISA verovatno morati mnogo oštrije da se pozabave pitanjem tranzicione pravde nego što je to slučaj s istočnoevropskim zemljama, gde u procesu lustracije nisu bile ni predviđene zatvorske kazne, već jednostavno uklanjanje s javnih funkcija.

Kad je krajem 1995. godine bio završen rat, zapadnobalkanske zemlje Dejtonskog trougla našle su se u geografskom i političkom okruženju EU i NATO, što im je pružilo priliku da odlučuju o svom eventualnom pridruživanju ovim savezima. Hrvatska i Crna Gora postigle su širok unutrašnji konsenzus oko evroatlantskih integracija, što je, u slučaju Hrvatske, pomoglo da dovrše proces integracije ili, u slučaju Crne Gore, da ostanu u igri. U Srbiji i Bosni i Hercegovini EU integracija ima većinsku podršku (uz to, većina građana u BiH podržava NATO integraciju iako su zvaničnici Republike Srpske nešto uzdržaniji). Koliko god da je podrška evroatlantskim integracijama bila merilo demokratizacije u istočnoevropskim zemljama, a kasnije i u Sloveniji, Albaniji, Hrvatskoj i Crnoj Gori, u slučaju Srbije ili Bosne i Hercegovine nije uvek opravdano povlačenje takvog znaka jednakosti. Zbog skrivenih političkih interesa, poput straha da će dalja demokratizacija ugroziti privilegije dobijene zahvaljujući nasleđenoj nedemokratskoj praksi, u obe zemlje neki zapravo zaziru od integracija.

Kako je pritisak represivnih režima na Zapadnom Balkanu i u mnogim zemljama BISA nestao, pojavile su se brojne ružne, etnički i verski zasnovane totalitarne ideologije. Ni Istočna Evropa nije ostala imuna na slične tendencije, ali su one tamo uspešno stavljene pod kontrolu, zahvaljujući širokoj podršci građanskim slobodama, vladavini prava i poštovanju ljudskih prava, a pre svega svim onim snažnim institucijama koje su štatile i podržavale taj konsenzus. Procesi integracije u EU i NATO bili su ključni element ove transformacije.

Iako su mediji u prvi mah mitinge arapskog proleća veštački upoređivali sa padom Berlinskog zida i padom Gvozdene zavese, tranzicija u istočnoevropskim zemljama uglavnom je, u poređenju s tranzicijom u zemljama BISA ili u zapadnobalkanskim zemljama, izvršena pod znatno povoljnijim i predvidljivijim okolnostima i bila je podržana privlačnošću i realnom mogućnošću učlanjenja u EU i NATO. Zapadni Balkan je skliznuo u krvave ratove pre svega zbog srpskog nacionalizma, odnosno zbog odbijanja da bude prihvaćen miran razlaz SFRJ, kao i zbog upotrebe savezne vojske kako bi ovaj razlaz bio sprečen. Srpski nacionalisti su odbijali demokratizaciju i sa njom povezanu pomoć zapadne međunarodne zajednice, usporavajući tako i

demokratizaciju ostalih zemalja Zapadnog Balkana. U vreme rušenja Miloševića 2000. godine putem masovnih demonstracija koje su posredstvom TV ekrana ušle u dnevne sobe ljudi širom sveta pojavila se nada da će se transformacije u Srbiji odvijati brzo. Međutim, pokazalo se da su ove nade neosnovane ili preuranjene.

„CNN efekti“ „pobede demokratije“ ili „pobede demokratije zahvaljujući društvenim internet mrežama“ kao zgodne fraze za emitovanje, lansirane u prvim trenucima po smeni režima, dobri su za mobilizaciju masa, ali mogu biti i kontraproduktivni. Gledajući kroz takve medijske naočare, može se steći pogrešna predstava o tome koliko je učinjeno i, što je još važnije, koliko još posla treba da se obavi. Tranziciju u demokratiju treba da izvedu brojni društveni akteri, od kojih mnogi nisu posvećeni ljudskim pravima i vladavini prava kao temelju demokratije. To često nije u skladu sa slikom protesta u medijima, čak i kada se upotrebljavaju samo nenasilne metode. Ukoliko je domet događaja na početku prenaglašen, svi neizbežni usputni neuspesi mogu dovesti do pojave još većeg pesimizma, što može biti uzrok raspada pokreta.

Slučaj Srbije pokazuje da uprkos međusobnim razlikama različiti akteri posvećeni promenama treba da se drže na okupu onda kada se suočavaju s ušančenim zajedničkim neprijateljima i kad im se vizije zemlje bar minimalno poklapaju. Slučaj Srbije takođe pokazuje da ekonomska i socijalna pitanja, iako su značajna, ne treba tokom procesa tranzicije da budu u prvom planu. Reforma sektora bezbednosti mora postati prioritet odmah po promeni režima. Vojska, policija, paravojske i službe bezbednosti ne mogu ostati ušančene u zvaničnim institucijama, kao što je to slučaj u mnogim zemljama BISA, čak i ako se u ostalim oblastima sprovode reforme. Da bi došlo do održivog napretka, neophodno je, pre ili kasnije, pozabaviti se sektorom bezbednosti, uprkos primamljivim ponudama za koegzistenciju koje stižu od ostataka staroga režima.

U zemljama BISA još hitniji zadatak predstavlja definisanje buduće uloge bezbednosnog aparata, jer u ovim zemljama nema mehanizama EU i NATO integracija da pomognu konsolidaciji. U poređenju sa procesom EU i NATO integracija, drugi članovi zapadne međunarodne zajednice raspolažu organičenim resursima i sposobnostima. Vladavina prava – koja najpre samim građanima treba da postane prioritet – ne može biti izgrađena ukoliko institucije državne prinude nisu istinski potčinjene zakonu.

Prodemokratskim snagama u zemljama BISA ne bi trebalo da smeta to što postoji mogućnost da Muslimansko bratstvo ili slične partije dobiju većinu u parlamentu dok god potonje pokazuju dobru volju da učestvuju u evolutivnom procesu koji vodi usvajanju demokratskih metoda smene vlasti. Uprkos neuspesima, obeshrabrujućim kompromisima i drugim hitnim pitanjima, poput nepovoljnog socijalno-ekonomskog okruženja, one treba da nastoje da izgrade jake i nezavisne institucije i procedure za nadzor nad vojskom, jer je to preduslov za što skoriju i uspešnu reformu sektora bezbednosti. Mehanizmi tranzicione pravde mogu značajno pomoći reformi sektora bezbednosti u zemljama BISA, kao što je bio slučaj i na Zapadnom Balkanu. Bez radikalnog raskida sa starim režimom, naročito onda kada je tranziciju izveo nenasilni društveni pokret, novouspostavljenim vladama je, zahvaljujući pravnim preprekama i slabom sudstvu, teško da iz sektora bezbednosti uklone kompromitovane službenike, odnosno one koji mogu aktivno da se suprotstave reformama.

Mehanizmi tranzicione pravde, poput *ad hoc* ili regionalnih tribunala, mogu legalizovati i legitimizovati reforme. Uprkos svim propustima struktura koje je uspostavio Međunarodni tribunal (*ICTY*), uprkos svim neizbežnim zastojsima do kojih dolazi u ovom poslu, jedno je sigurno: zahvaljujući svemu što je Međunarodni tribunal uradio, Zapadni Balkan je danas bolje mesto za život. Možemo samo nagađati da li bi Crna Gora, Srbija, Bosna i Hercegovina i Hrvatska u svojoj tranziciji uspele da dođu do ovog nivoa da Međunarodni tribunal nije bio osnovan i da politički lideri režima koji su počinili tolike zločine protiv čovečnosti, kao i njihovi najvažniji saučesnici nisu bili izvedeni pred sud i osuđeni.